

Białystok, 29 kwietnia 2019

Mgr Dorota Guzowska

Wydział Filologiczny

Uniwersytet w Białymstoku

Promotor: dr hab. Bernadetta Puchalska-Dąbrowska, prof. UwB

STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Rozprawa doktorska zatytułowana *Emocje, uczucia, postawy w doświadczeniu ojcostwa na podstawie wybranych siedemnastowiecznych pamiętników i autobiografii angielskich* poświęcona jest zagadnieniu związków pomiędzy regułami werbalnej ekspresji emocji obowiązującymi w określonym środowisku społecznym, a praktyką wyrazu uczuć przez konkretnych członków tychże społeczności. W przeprowadzonej analizie materiału źródłowego posłużono się koncepcją „wspólnoty emocjonalnej” zaproponowaną przez amerykańską badaczkę Barbarę Rosenwein. Mianem tym określa ona „grupy społeczne wierne określonej ocenie emocji i sposobów ich wyrażania”¹. Teoria „wspólnoty emocjonalnej” zakłada istnienie wspólnego kodu, w ramach którego odbywa się komunikowanie emocji w określonej grupie. Uznając tę koncepcję za niezwykle efektywne narzędzie analityczne, autorka rozprawy doktorskiej zastosowała ją w odniesieniu do grupy tekstów reprezentujących XVII-wieczne angielskie piśmiennictwo intymistyczne. Uzyskano w ten sposób instrument umożliwiający zbadanie, w jaki sposób kulturowy ideał realizował się w rzeczywistości życia konkretnych osób. Autorzy rozpatrywanych utworów to protestanci reprezentujący nurt określany potocznie mianem purytanizmu, a zatem przeżywający swoje ojcostwo w bardzo wyrazistym kontekście religijnym. Punktem wyjścia było wyodrębnienie z analizowanych dzieł wszystkich fragmentów, w których znajdowały się wzmianki na temat potomstwa autorów. Kierując się definicją ego-dokumentu jako tekstu, którego treść jest opisem tego, co jego twórca uznaje za ważne w swoim życiu², przyjęto założenie, że pojawienie się każdej takiej notatki podyktowane było jakimś przeżyciem emocjonalnym związanym z prezentowaną sytuacją. Stworzoną w ten sposób bazę źródłową poddano analizie, poszukując odpowiedzi na pytanie,

¹ J. Plamper, *The History of Emotions: An Interview with William Reddy, Barbara Rosenwein, and Peter Stearns*, „History and Theory”, 49(2), 2010, s. 253.

² R. Dekker, *Jacques Presser's Heritage: Egodocuments in the Study of History*, „Memoria y Civilización”, 5, 2002, s. 13-37.

na ile sposób werbalizacji przeżycia ujawniał przynależność autorów źródeł do przypisanej im purytańskiej wspólnoty emocji.

Struktura pracy podąża za naturalnym cyklem życia ojca i jego zmieniającą się rolą w życiu dziecka. Zaproponowany układ problemowo-chronologiczny pozwala prześledzić ewolucję postaw i emocji towarzyszących autorom rozpatrywanych źródeł na różnych etapach ich doświadczenia ojcostwa.

Rozdział wstępny poświęcony jest omówieniu stanu badań nad zagadnieniami emocji oraz ojcostwa we wczesnonowożytnej Anglii. Przedstawiono również najważniejsze publikacje brytyjskie dotyczące kwestii przydatności piśmiennictwa intymistycznego w badaniach historycznych oraz historycznoliterackich. W osobnych sekcjach zaprezentowano sylwetki sześciu wybranych autorów oraz scharakteryzowano pozostawione przez nich teksty.

Rozdział pierwszy pt.: *Stawanie się ojcem – emocje i uczucia towarzyszące mężczyznom u progu ojcostwa* poświęcony jest okresowi poprzedzającemu pojawienie się potomstwa. Rozpoczynają go rozważania na temat sposobów werbalizowania pragnienia bycia ojcem i religijnego wymiaru tego doświadczenia. Następnie zanalizowano zapisy emocji pojawiających się w okresie oczekiwania na narodziny oraz towarzyszące chwilom porodu. Ta część rozprawy doktorskiej jest próbą dowiedzenia znaczenia konwencji obowiązujących w protestanckiej wspólnocie emocji dla indywidualnego sposobu wyrazu takich uczuć i postaw jak niepokój, tęsknota, troska, radość, satysfakcja.

Rozdział drugi pt.: *Doświadczenie codzienności – ojcostwo w praktyce* zawiera analizę szerokiego zakresu doznań związanych z wywiązywaniem się z obowiązków ojcowskich w praktyce życia codziennego. Poruszono tu takie zagadnienia jak pielęgnacja dziecka, troska o jego byt materialny, edukacja, kształcenie religijne, dyscyplinowanie potomstwa i przygotowanie go do samodzielności; osobny podrozdział poświęcono emocjonalnemu wymiarowi ojcowskiego zaangażowania w życie małżeńskie i zawodowe dorosłego potomstwa. W kontekście tym mowa jest o sposobach językowej ekspresji zarówno satysfakcji, jak i rozczarowań płynących z codziennej praktyki ojcostwa na kolejnych etapach życia dziecka, od niemowlęctwa po dorosłe życie.

Ostatni rozdział rozprawy, zatytułowany *Najtrudniejsze doświadczenia ojcostwa – wypadki, choroby, śmierć dzieci* jest szczegółowym studium związków pomiędzy faktem przynależności autorów dzieł do purytańskiej wspólnoty emocji a sposobami relacjonowania trudnych doświadczeń choroby i przedwczesnej śmierci potomstwa. W tej części rozprawy omówiono zagadnienia nieszczęśliwych wypadków z udziałem dzieci, postrzegania choroby jako dopustu Bożego i kary za grzechy, emocji towarzyszących pielęgnacji chorego dziecka

oraz jego powrotowi do zdrowia. Osobno przedstawione zostały kwestie związane z oczekiwaniem na śmierć potomka, problematyką „dobrej śmierci” oraz złożonym procesem żałoby.

Autorzy analizowanych w rozprawie doktorskiej tekstów postrzegali swe ojcostwo jako doświadczenie religijne, w którym – jak wierzyli – Opatrzność Boża przenikała wszystkie aspekty ich egzystencji – od najprostszych zmartwień związanych z pielęgnacją i wychowaniem dzieci, po najbardziej dramatyczne kwestie życia i śmierci potomstwa. Język, jakim posługiwali się w celu wyrazu przeżywanych emocji osadzony był głęboko we frazeologii biblijnej oraz czerpał obficie z leksyki religijnej właściwej purytańskim praktykom kaznodziejskim oraz modlitewnym w omawianym okresie. Analizowane pamiętniki i autobiografie zawierają liczne odniesienia do koncepcji miłosierdzia Bożego, woli Bożej, łaski Bożej, grzesznej kondycji człowieka i zbawienia. Autorzy konsekwentnie posługiwali się językiem religijnym, niezależnie od tego, czy werbalizowali emocje o pozytywnym czy negatywnym zabarwieniu. Podobieństwa między rozpatrywanymi tekstami, ujawnione w dyskursywnej warstwie doświadczenia ojcostwa, wskazują na przynależność autorów do emocjonalnej wspólnoty gorliwych protestantów.

Niniejsza rozprawa doktorska, podejmując tematykę emocjonalnego doświadczenia ojcostwa w świetle angielskich źródeł autobiograficznych epoki Stuartów, jest pierwszą na gruncie polskim próbą monograficznego opracowania tego zagadnienia. Przedstawiając wyniki szczegółowych badań werbalnych manifestacji przeżywanych uczuć oraz przejawów przynależności rozpatrywanych autorów do purytańskiej wspólnoty emocji, autorka dysertacji wyraża nadzieję, że zgromadzony materiał będzie mógł w przyszłości tworzyć podstawę do ewentualnych historycznych oraz historycznoliterackich polsko-angielskich studiów komparatystycznych lub stanowić przyczynek do badań porównawczych w obszarze męskiego i kobiecego doświadczenia rodzicielstwa.

Dorota Binowska